

Kulturmiljø
Landskabstype
Tema
Tid
Emne

Sommerhuse på Ulvshale
Kyst og Nor
Rekreation
1880 – i dag
Samlingspladser, udflugtsmål, sommerhuse og anlæg

Kulturmiljøets hovedtræk:

Kulturmiljøets hovedtræk udgøres af de rekreative strukturer, der i pagt med områdets landskabelige værdier har fået bygningsmæssig form, som henholdsvis pensionater og sommerhuse. Sommerhusene på halvøen Ulvshale ligger i enklaver opstået i takt med, at arealer er blevet udstykket samt afgrænset af infrastruktur, strandlinier og skov. Husene ligger således både inde i skoven og langs kysten.

Enklaverne adskiller sig også fra hinanden, men kan indbyrdes have fællestræk: fx ved Sandvejen med sorte, gavlvendte træhuse med rejste tage, og ved Mågenakken – hvor billedet dog er mere sammensat - med ligeledes sorte, gavlvendte huse, men med lav taghældning. Andre områder er netop præget af husenes individualitet, udbygninger og tilbygninger – dog med et fælles materialevalg: træbeklædning og ofte tagpap på taget.

Generelt er sommerhusene opført et stykke fra – og i læ for - kysten. Dette gælder især de allertidligste huse. De sommerhuse, der ligger helt nær ved kysten, repræsenterer således en senere, tidstypisk placering.

Sommerhusområderne ved Ulvshale repræsenterer tiden fra omkring 1920 til i dag. Desuden benyttes nogle ældre husmandssteder og huse under skoven til fritidshuse/sommerhuse.

Den samlede bygningsmasse på Ulvshale er meget varieret. Her er både store og små, nye og gamle, raffinerede og simple sommerhuse. Mange af dem er opført på stolper, der løfter huset fri af den til tider meget våde Ulvshalejord, som også giver det grundlæggende vilkår: myg.

Det tidligere sommerpensionat, Petershal, understøtter kulturmiljøet og er repræsentant for den tidlige rekreative udnyttelse af Ulvshale – fra tiden før man selv købte og byggede.

Sammenhæng med:

Ulvshale Skov, Møns Klint, Liselund, feriekolonien Søvang. Sommerhusområder ved Fællesskøvs Strandvej, Råbylille Strand, Hårbølle Strand, på Bogø.

Bevaringstilstand:

Som helhed er sommerhusene i hver deres enklaver velbevarede, for så vidt som de vedligeholdes og bevares intakte i oprindelige former - det sidste er den største udfordring. De sorte sommerhuse overfor strandengen på Sandvejen, samt enkelte af de øvrige huse i enklaverne, har bevaret deres oprindelige detaljering og størrelse. Grundene plejes ved fældning og ved nyplantning.

Bærende bevaringsværdier:

Værdifulde bebyggelsesflader er sommerhusene på Sandvejen 11-21: sortmalede træhuse med rejst tag, udnyttet 1. sal, originale vinduer og døre med hvidmalede snedkerdetaljer. Det homogene bebyggelsesmønster har bærende værdi for området: huse i skovbrynet med gavlvending mod vandet.

Bærende værdi har også udstykningsmønsteret for husene på Mågenakken: smalle grunde gående fra vejen til strandlinjen. Enkelte af husene har bevaret den oprindelige husstørrelse og detaljering, materialer og farver.

Skovkarakteren for området med sommerhuse mellem Ulvshalevej og Telefonstien er et værdifuldt landskabeligt træk: husene er underlagt de landskabelige forhold og ligger mellem træer og vandhuller.

Bærende bevaringsværdi besidder ligeledes husmandsstederne og husene under skoven samt Petershal, Ulvshalevej 252.

Sommerhusene langs Ulvshalevej, 237 - 281, samt sommerhusene ved Horsnæsvej er værdifulde bebyggelsesflader. Herudover udvalgte sommerhuse: Ulvshalevej 236, nord for Camping Ulvshale Strand, beliggende i svinget, hvor Sandvejen drejer mod nordøst (lå tidligere ved siden af ”Tønden”). Sandvejen 4 – 16.

Afgrænsning:

Kulturmiljøet afgrænses af kysten i øst, campingpladsen i sydøst, Ulvshalevej hen til Ulvshalegården i sydvest, Telefonstien i vest og Strandengen i nord. Dermed omfattes områdets ældste sommerhusområder, herunder sommerhusene, i samspil med træerne sydvest for Ulvshalevej og de velbevarede sommerhuse i skovbrynet på Sandvejen og de yderligt liggende sommerhuse nær kysten på Mågenakken. Alle sommerhuse i særligt samspil med natur og landskab.

Sårbarhedsvurdering:

Det er afgørende, hvordan offentlige myndigheder spiller sammen om reguleringer af Ulvshales naturværdier og beskyttelseszoner. Myndighederne har siden fredningen af skoven i 1929 spillet en afgørende rolle for udformningen af skoven samt muligheden for placering af sommerhuse i skoven og langs med kysterne.

Generelt er sommerhusområderne sårbare overfor tilføjelse af moderne carporte og udhuse samt huludfyldning med flere huse, der vil svække den tætte sammenhæng med landskab, træer og bevoksning. De naturprægede sommerhusgrunde er sårbare overfor mere almindelig havebeplantning.

Sommerhusene i hver deres enklaver er sårbare over for hårdhændet renovering uden hensyntagen til dels husets tid og type, form og materialer, dels enklavens stiltræk. Sommerhusene er sårbare over for gennemgribende istandsættelse med færdigfremstillede industriprodukter, som ikke passer til de oprindelige sommerhuse.

Generelt er det uønsket, at grundene udstykkes til små grunde.

Fed= beskrivende for dette kulturmiljø

Unik- sjælden- **Repræsentativ**- Egnsspecifik - **Fungerende** –**Autentisk** - Historisk kildeværdi- Oplevelsesværdi - Identitetsværdi- **Fortællerværdi**- Diversitet - Homogenitet- **Sammenhæng med naturgrundlag**

Naturgrundlag

Ulvshale er et spektakulært eksempel på havets processer. Halvøen er opbygget af enorme mængder af sand og grus, som stammer fra havets erosion af klinterne længere mod øst. Materialerne er ført mod nordvest af havstrømmene, for endelig at blive afsat i krumodder og strandvolde. Halvøen er således dannet i havet og vokser til stadighed.

Materialet kugleflint ligger i store lommer langs stranden og i undergrunden. Stenen kendetegnes ved sin glatte overflade og ovale form, som netop opstår under borterosionen.

Landskab

Ulvshale er et typisk strandvoldslandskab, dannet af flintesten fra Møns Klint ført til Ulvshale af strøm og bølger. Strandvoldene ses meget tydeligt mange steder inde i Ulvshaleskoven. Dette giver skoven et helt specielt bølget udseende med vandfyldte lavninger mellem strandvoldene. I sydvest er beplantningen let og består særligt af birketræer og elletræer. Mellem birketræernes stammer ligger sommerhusene.

I skoven er et mylder af forskellige træarter og mange insekter og fugle. Ulvshaleskoven, som sommerhusene på Sandvejen ligger op til, er en gammel, lysåben græsningsskov, der nu ligger hen som urørt skov.

Nord og syd for skoven ligger større sammenhængende områder med strandeng og rørsump. Et sådant område passerer på vejen ud til enklaven på Mågenakken, som derved fremstår som liggende på en "ø" i det sumpede landskab. På nordsiden afgræsser kvæg dele af rørsumparealet, der derfor fremstår som strandeng.

Hele Ulvshale - med undtagelse af et sommerhusområde nord for Hegnede Bakke - er nu en del af et større regionalt naturbeskyttelsesområde og er dermed omfattet af en række fredninger. Navnet Ulvshale er formentlig en fordrejning af ordet Jollsalen. Joll, som i dag kaldes kvan, var tidligere en meget udbredt plante her. Området er ikke præget af gode jorder, hvilket måske netop har givet muligheden for anden benyttelse til sommerhuse.

Kulturhistorie

Udbygningsmønsteret for sommerhusene er generelt og genkendes fx fra Feddet ved både Præstø og Roskilde, hvor borgerskabet og velhavere, som de første, fik sommerhuse i tiden omkring 1910-1920.

Omkring 1900 blev der opført badehuse sydvest for Ulvshalevej langs Ulvshale Strand på nuværende Vibevej. Disse er siden ombyggede til sommerhuse. Herefter opførte Steges bedsteborgere og forretningsdrivende sommerhuse ved Sandvejen omkring 1918-21. Sommerpensionatet Petershal, Ulvshalevej 252, blev opført i 1925. Et skilt "Tønden" opsat af Skov- og Naturstyrelsen på Ulvshale Strand, ved Sandvejen, erindrere om en trætønde, der fungerede som sommerhus i flere generationer.

I 1930'erne bredte sig en folkelig sundhedsbølge med vægt på krop, lys og luft. Dette affødte opførelsen af flere sommerhuse langs kysterne, inden for gældende strandlinier. Det blev generelt mere almindeligt at have eget sommerhus – eller at leje et. – Det afspejles i lovgivningen, der i 1938 gav alle ansatte to ugers betalt ferie om året. I 1930'erne og 1940'erne udbyggedes sommerhusområdet på Mågenakken. En privatperson, Axel Bojsen-Møller, opførte af genbrugsmaterialer flere sommerhuse, som i hen ved 20 år blev udlejet til sommergæster. I 1956 blev de solgt, og flere af husene blev herefter nybygget. Lovgivningen påbød dengang 100 meter til strand og 300 meter til skov, hvilket området ved Mågenakken akkurat honorerede. Under velstandsstigningen fra 1950'erne og 1960'erne, kan man næsten tale om sommerhusenes demokratisering.

I perioden opførte også mange landmænd sommerhuse, ofte med karakteristiske navne som "Lille Vang". Området omkring Ulvshalegård blev udstykket i denne periode. I modsætning til fx Sandvejen og Mågenakken, blev der her tale om regulære sommerhuskvarterer i flere rækker. Disse mange udstykninger resulterede i 1970'ernes restriktive byggelovgivning, som eksempelvis skulle friholde kysten fra byggeri, således at alle kunne få glæde af kyststrækningerne. Navnlige i Ulvshale har der boet folk fra alle sociale grupper, og der har i perioder også været fastboende folk i sommerhusene.

Der opføres stadig nye sommerhuse i området ved Ulvshalevej.

Det kendte faktum, at der på grund af naturforholdene og vådområderne er mange myg, er tilsyneladende ingen hindring. Områdets afvekslende natur er en stor attraktion.

Kulturhistorien i øvrigt:

I skoven yderst på Ulvshale er der gjort enkelte fund af oldsager, der viser, at stedet har været brugt gennem flere perioder. Ud over en skæftet økse fra Yngre Stenalder, drejer det sig om et offerfund med bronzeøkser fra tidlig Bronzealder samt fundet af en guldarmring fra Yngre Jernalder.

Arkitektur

De fleste sommerhuse i kulturmiljøet er opført i træ, enten med brædde- eller raftebeklædning. Enkelte sommerhuse er tækkede med strå og har høj tagrejsning med udnyttet loftsetage. En anden gruppe huse har tage af tagpap og lave hældninger. Sommerhuse ved Sandvejen grupperer sig i disse to typer. Det er endvidere karakteristisk, at husene med tiden enten er udvidet ved knopskydning eller ved tilbygning af et til flere annekser.

I det ret særegne skovområde med sommerhusområde mellem træerne - i det fugtige terræn hyppigt birke- og elmetræer - går en hustype igen: ét stort sadeltag, helt til terræn, som bogstavet A . Området opviser adskillige, fantasifulde tilbygninger til den sluttede form. I øvrigt findes i området en blanding af nye og gamle sommerhuse. De ældste er typisk ret små og sortmalede med lave taghældninger.

Tendensen mod stadig mere helårsvenlige huse ses i materiale- og formvalg. Enkelte sommerhuse fra 1970'erne og 1980'erne har således karakter af parcelhuse og er fx opført i mursten. De nyere sommerhuse har ofte karakter af at være typehuse med lofter åbent til kip, høje glaspartier og afskårne hjørner. Desuden ombygges husmandsstederne og skovens huse til fritidshuse/ sommerhuse, og dette afstedkommer nogle steder udskiftning af de originale døre og vinduer.

Petershal står velbevaret i en nationalromantisk stil, som er typisk for sommerpensionater fra perioden. Huset er dog blevet meget hvidt i sin farvetone i forhold til den tidligere farve.